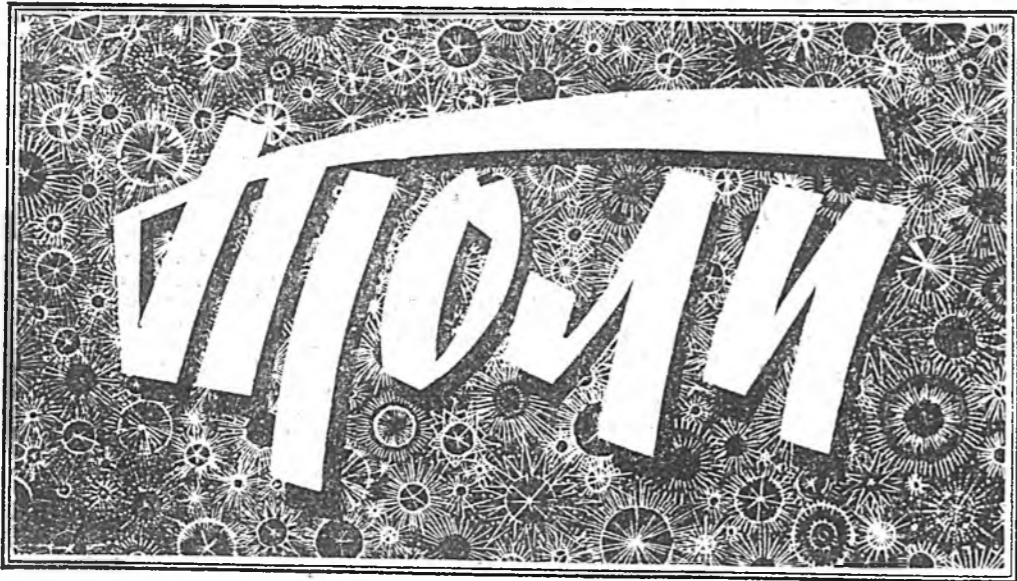

НОЁХОНЬОО УРГААН БЭЛИГТ

ЗУНАЙ АМАРАЛТА

ХУРГУУЛИЙН СЭСЭРЛИГ СОО

АВГУСТ НАРЫН түлэг соо нэн. Сэлмэг тэнгэрийн тоонгооо шаргал халуун элшээрээ шаража байсан Наранай баруун хяруунай оройгоор бууха тээшэ болжо байхдаа, Алташын-Адаг ерээ хэмдэ. Тэр багхан тосхойн айлуудай тээлгэн хорбоонуудай үбнэ ногооной ургаса үлэмжэ һайн эзбэртэй үндэр үндэр бүхэлүүд гүбхүүдэй һууба. Тосхойн азуугээр, хойгууришэ ургасаа хураалган нэлэнэй дайда хүлээлжэ хэмээрээ хүнэй нодэ багсаан эмжнэ. Энэ дайдын үнгрһн зунай элшэ болохо, үндэр нуруутай ута сомоонуд амта шэмээ дараад, ан бунхан амаржа һууһан явзтай.

..Алташын-Адагэй эхин хургуулийн газар, хүнж һуулгын ханхинаха, хүүгэдэй гүгэй абяанай эдэлхэ соностожо байба. Ушарын хадаа эндхи хурагшад хургуулийнгаа багхан сэсэрлиг соо багша Валентина Бимбаевна тараһан ургасаа үһалжа, ээлжээтэ харууһынь хэжэ байба ха юм.

— Баатар Баваасан хоёр, тэрэ укроп мангир хоёроо орхитгы, энэ калуста, үргэснүүддэй, үшөө наран сэсэгүүддэй уһалатый—гэжэ эрээхэн самсатой хубүүн эгээн хэээр ооголно.

— Эрдэнэ, ехээр бү хашхарьш, дүлин хүн угы ха юм,—гэжэ багшинга гашайдаха, эрээхэн самсатой хубүүхэн «һүү, болёбо» гэжэ эшһэн аятай уһалагд гээд, намагай саагуур хоргодобо. Ошожо танилсабабди:

— Зай, хэн гэжэ нэрэтай бэлэйш, бригадир гүш даа? — Вшэ... Угы би Будажапов Эрдэнэб,— гэбэ.

— Эрдэнэ, ягаа бэрхэ янзын хубүүн гэшһэн даа. Эдэ нүхэд соогоо ахамарын гүш даа?

— Тимэ, Арбатый Подлопаткин Мунөө намартаа Подлопаткин хургуулида ошожо хураха болонхойб,—гэжэ Эрденэ хубүүн эбдүүсэн хоёрэбэ.

Автомашинын хаягдаһан арбад резинэ мөөрнүүд соо хобтолго тарихан үнгэ бүрнин сэсэгүүд утаар урганхай, багшаран халбаранхай байба. Тээ саанан наран сэгээдү ханатуулан перигданхай, тэдэний үбэр талада, олон янзын ургамалнууд сэгүүр хизүүд өөдэ һөөргөө һүндэлэн ажаллана. Тимэшьшэ томо бшэ толгойнуудаа на-

ран сэсэгүүд гунхуулан ута шэлбэнүүд дээрээ, азуулжээ зуг татан зогсоно.

— Наранай баруун тээ ябаһан хойно эдэ наран сэсэгүүднэй! юундэ азуулжээ харанай зандаа байна гэжэбэ, нуураараа нара дахажа хараха ёһотой аад, нуураараа шаража һуунал, а!

— Угэлшөө гэжэш ааб даа, эгэлшөө,— гэжэ үйбүүдэй нэгдэй гүбэрхэлд, бүтэлдэй тэбилдэн эмэлдэбди.

Валентина Бимбаевна Сономова Улан-Удын багшанарай училищид дүүргээд, түрэл нотаг Алташынгаа. Адагэй эхин хургуулида түрүүшын гээ жэлдэ багшалжа гараһан байба.

— Манай хургуули багхан км даа. Энэхэн тосхойн-мной 25 багашуул эндэ бэрдэхэлэй классһаа эхилжэ

— Эдэ мододышье һурагшадтаа, түрэлхидтээ хамнажа үнгрэгшэ намартаа һуулааа хэмдэ,—гээд Валентина багша харшын захаар зайлажа таригдаад, намаалһан мододышье харуулаа.

— Яһан олон юм! — Хамтадаа 100, модод һуулагдааа һэн даа. 60-нинь набаһалжа нотагжа, бшэ хатаһан дүшынэе холдожо хааад, мунөө намартаа шэһээр һуулахабди.

— Элдэгий үһалһан, мой. Һон модод таригданхай. Хэйрһон эрьһээд мойхо үшөө асаржа һуулахабди,—гээд багша Баваасан Баатар хоёр баталба.

— Ухйбүүд, ажлаа дүүргэ хадаа, тэрэ һонни номоо уншажа дүүргэ. Андарей, хургуули сооһоо абаад ерэлши...

Ноёхон нотагта түрһэн Ижасаран Эрдэньсөө бага балшар наһанһаа үбгэн эсгээгэ дахажа хүн болоһон юм. Үбгэн эсгээн—Лейков Цырен Эрдэньевич Совет засагай тогтохо, колхоздо «оромо, түрүүнүүдэй эргэгээ яагһан, ямаршье ажал хэжэ ябаһан хүн. Угын абынгаа оидо ошожо, дараанса шуулахада, гэжэ модо отолхдо. Ижасаран тухалалсадаг байгаа. Угын абада тэрэ муйбошье аргагүй магтадаг, ажална бүхэрн ибаһынь ходо дурдадаг.

Ижасаран томохон боложо, үзэр бонш шуудалхада, элдэб һонни номуудынь үшэладаг, гоё һайхан зурагуудынь, гоёһоолоод, заримдаа зураг зураһаа дууридаг байгаа. Ижасаранай эхнэ, аба номтой боншгүй хууд байгаа. Эжынь колхозойгоо контородо, абаһы олдохон илээдэ колхозой бүхгалтараар хүдэлөө. 1969 ондо Ижасаран нотагтайнгаа хургуулийн 10-класс дүүргээд, Улаан Үдэ ерэгжэ, нэгэ жыл соо бэлдхэл гараһанай һүүлээр, Эрхүү хотын уран зурагай училищида ороо һэн. Энэ училищида һайн һуража, 1974 ондо эрхмээр тэрһэн дүүргэжэ, уран зураана-шэмэглэгшэ боложо гараа.

Өөрһн дүтын түрэл хубүүн, бэрхэ мунгшэ нарин дархан Эрдэньсөө Александрай мастерской соогоо элдэб зүүдхэлүүддэй урлан дархалхы Ижасаран эхэ һайшаан харадаг болобо. Байн-байн мунгэ лажка хайлуулаб, дабтахаб гэжэ мэтын элдэб лизын онһон арганууды бааладаг, юмэ хэлэдэг болобо. Гэнтэ мэлдэхэдэ, мунгшэ уран дар-

ханай бүхы онһынь, нарин нягта тэрэ ажалы дүүрэн шуудаларһан байба. 1978 оной декабрь наһанаа Бурададай АССР-эй Уран зураанадай холбооний дэргэдэхи уран бүтээлэй-үйлээдэрин мастерскойдо уран дарханы ажалда оробо. Эрхүү һайнаар гоё һайхан элшүүддэй урлан бүтээжэ, 1980 ондо СССР-эй уран зураанадай холбооний түшүн болоһон байла.

СССР-эй Уран зураанадай холбооний гэнүүн болохо гэшэ тинимшье бэтын бонш юм. СССР соо мүн хари холын ондоо гурнуудтэ дэлгэгдэһэн уран зурагай выставкунуудтэ саг үргэлжэ хабаададаг, элдэб гоё һайхан зурагуудынь зуража, арадай үндэһэн аялгаар урлан барлан, элшээрүүдэй, эршүүдэй зүүдхэлүүддэй бүтээһэн, эдэбхитэй уран зураашад нарин дархашуул энэ нэрэ эргэгдэ хүртэхэ эрхэтэй гэшаа аабла.

Миһин мэдһээр, Эрдэньсөө Ижасаран Ниманкапович гэһынь выставкнээ таһардаггүй юм. Ямар нэгэн ехэ выставкнээ бэлдэхэдэ, юу хэжэ байһанаа сааран дээрэ үнгрэгжэ байжа Ижасаран зурадаг зантай. Һүүдээрнэ энэ зурага мунгэн дээрэ барлан тоножо гартадаг, хэжэ угаалануудынь хэжэ үдэр түнгүй хамаргүйһээр урлан дархалхы элдэб үбгэн хуба, шүрэдэ, номни, оюун шуудуунууды һуулгана, бүрн үзэхэлэйн һайхан болгодог юм. Ижасаранай хэһэн зүүдхэлүүд элдэб амитадай дүрэнүүдээр шэмэглэтэй. Зуу, гүрбэл могой, шоргоолсон гүрэмтэйн амитады барлан тоножо бүтээдэг. Ехэ, ехэ

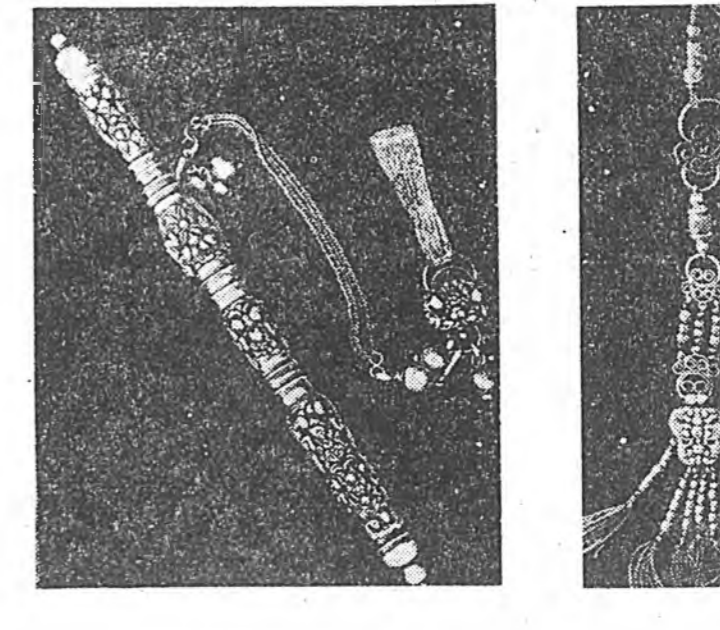
выставкнээ табиха юмэ-һүүдэтэ һимэ оролдогдо гаргана гү гэхэдэ, харин Уран зураган жасын Москва хотодохи магазин салондо худалдагһаа юмэһүүддэй энэ хумһан байһал залуугуёгоор оролдожо бүтээдэг лэ. Зарим хүн «хоёр тартай» байдаг. Харин Ижасаран хадаа нэгэл ялаа оролдоһотойгоор ажалладаг юм.

Ижасаран Эрдэньсөө дүрүү номгон зантай, хүндэ һалхал гэжэ ябаха, үбнэ сэхэ, нягта нарин дархан гэһэн. Энэ хубүүн дархалханаа ондоо юмэ ойдлоо оруулгагүй ха гэжэ заримдаа наһанхай. Тээд сүүлэтай сагтаа ехээр ном уншажа, кино хаража һамаардаг. Уран шэмэглэгшэ искусство тухай элдэб гоё һонни

номууды ехээр суглуудлаг, элдэб мээсөө ходо дээршэ-лүүлжэ байдаг хүн даа. 1979 ондо «Бидэ БАМ баринабди» гэһэн уран зурагай выставкнэ нэгдэе гоё зүүдхэл Ижасаран дархан урлан дархалжа, арад зоной һайшаалда хүртэжэ, тэрһэнһээ түлөө ВЛКСМ-эй ЦК-гай панда хүртөө һэн. 1980 ондо Москва хотодо нэгдэһэн «Совет Буриад оройн искусство» гэһэн ехэ выставкнэ тэндэн Зууны зүгэй арадуудай соёлой музей соо дэлгэгдэһэн. Ижасаран Эрдэньсөө урлан бүтээһэн эхнэрэй зүүдхэл-даруулгын үнгрээ фото-зураг выставкнын соһосхол дээрэ барлагдаһан байгаа.

Ижасаран Эрдэньсөө ха-

даа Советсо 2) шахууи даа. Энэһэнһини гүрэнэй тодо 1983-Улаан-Баатар Нилдээ гээһэн хабадаа. Уран зурагын дүрһэн мунгшэ ха дүшэ һаа, хэтэ гоё байһан бүтээжэд, бүр даа! Л. Б. ЗУРАГ Дүрһэнсөөй нүүдэ. «Ойлар-Нэрэглэһэн нүүдэй уберт» Автор

«ШИ» ГҮ, АЛИ «ТА» ГҮ?

Тээһэн һайнаг трамвай соо залуухан басаган наһатай, бүхэтэр хүгшэндэ хандан: «Ши хаана олохонин гэшөө, юундэ ороо ябаһанһи,— гэжэ байжа шаашаа юм, тэрэ басаганай таниха хүгшэн байгаа ха. Наһатай хүгшэнинь залуухан басаганай «Ши» гэжэ байхынь шэхээрэ, дуулахдаа, ехэ гүлгэй байгаа һэн. Ганса энэ бонш ааб даа, ханашынь наһатайшуулынь «Ши» гэжэ умарһууд дайралдадаг гэһэн. Мүн колхозой залуу түрүүлэгшэ үндэр наһан болоһон үбгэжөөлынь «Ши» гэн, эвмэлэн хараажа байхынь хараһан хүм.

Еһо занһал мэддэг, ухаатай, эрдэмтэй, хүнүүд үгэ наһан, аха заха, мүн танидагүй залуунынь хүнүүдтэ «Та» гэжэ хандадаг гэһэн. Тинхээд, бүрхэдэ угсаатанай дунда үбгэ наһан, аха заха хүнүүддэй «Та» гэхэлээ гадна, аба

эжыгээ, аха, эгшээсэ заяандашынь «Ши» гэжэ хандадаггүй байгаа ха юм.

Тини гэлээ, илангала мунөө үсын залуу бүтээһэн хүмүүдтэ аба, эжыгээрэ «Ши» гэдэг байха юм.

Манай бүриад лоний дунда эсэгэ, эжыгээр үрн хүүгэдээ хара баһаанһы аха хүшине «Та», өөрһоонш дүү хүшине «Ши» гэжэ хандахынь хурахаһаа гадна, танидаггүй залуу хүшине хүндэлэн, «Та» гэжэ хандаха юм гэжэ хурадаг, заадаг байһан гэһэн.

Ундыкэ, һая ехарнажа ябаһан хүүгэд хара баһаана «Та» гэжэ хүндтэ үгс мэдэхэгүй, ганса «Ши» гэжэ мэддэг байгаа һаа, наһатай, аха заха хүшине хүндэлжэ һынхэл һэбээгүй хүн болон үндыкэ болон ха юм.

Б.Б. НАМСАРАЙН,
пенсонер-багша.

Ь УБЭЛГЭН ХУРСА ХУБУУН

Айхабтар һүбэлгэ хурса уншатай, юмэ огто мурдадгүй олон хүнүүддэй түүх мэдэхэ юм. Жэһэнэ, Юлий Целэр болон Александр Меклонскийн бүхы солдадуудаа (30 мянга хүртээр хүннэ) нуураарын танидаг, нэрээр мэддэг байһан юм гэжэ.

Гайхмашадай математик Леонад Эйлер түрүүшын зураган степеняда оруулгадан азуу хүртээр бүхы тоонууды сэгээр мэддэг байгаа. Совет академик А. Ф. Иоффе логарифмуудай таблицынь мүн лэ сэгээр хэрэгдэдг бэлэй. Эрз урдын Рихий философ, поз Семка хөөрөндө юмаршье холбоогүй 2030 —Илангала һонирхоодог прет үгынь нэгэ дахин шагнабал, һаада зоборигүйгөөр дабта жа шаладаг һэн ха...

Ростов-на-Дону хотодо һурадаг студент Самвел Гарибнэ бүгдэндэ мэлээжэ элдэб һүбэлгэн хурса ухаатай хүндэтгэһэн тэрээ, ана-мана мурьсыгээ аргатай гэжэ һана.

Самвел Гарибнэ айтхатар ехэ музэ ойлгоно халуужа абха арга шалбарарын эдэлдэг һонирхоо.

Самвел Гарибнэ Грузида, Ахалкалаки гэжэ нотагта гүрэлэн наһатай, Армянин үндэһэй өмнөтэй юм хургуулида хурахадаа Самвел бүхы предметүүдээр ядалсадаггүй, илангала гуманитарна предметүүдээр бүришье һайнаар һурадаг байгаа. Ростовы гүрэнэй университетэй юридиксын факультет дүүргэхэ байна Табан жэлэй турша соо тэрэ иматгал эрхчин сэгнэлтээр хураа гэрһин аргагүй. Занетэй дээрнэ гурбунуудынь би.

Самвел Гарибнэ һонирхоодог прет мэдүүдээрэ ядалсадаггүйб,—гэжэ Самвел хэлэһэ.

Ухаан болодоо, халхыса хашан гэжэ һорз гэһэб! —Жэл хададай урда тээ Самвел нодон үбдэжэ, Москва мэлээжэ профессор, Медицинын эрлээтэй агадены гэрлүүн-корреспондент Н. С. Федоров нодондөө оперци хүүлүүлэ һэн. Нюдээ шалбаагүйн тула хахад жэг соо уншахынь, бшэ-шымэ ёһотгүй гэжэ врачнууд оперциин һүүлээр дурдаха һэн. Хахад жэл хадаа тиммэ ехэ болээр бшэ, нюдээ һайнаар аргалууһын тула энэ болзорынь хоёр дахин һунхынь Самвел шимэһэб. Бүхэни жэл соо тэрэ ном, рунка гэрлэшье Бариса гүмтэ боллобо. Хорһоно таб хуртээр үгсүнүүддэй халуужа абгадг хүн тухай хүндэлһэн нэһэн хоорөө һэн. Тэндэ байшад өөр өрынгоо арга шалбары туршажа үзэхынь шимэдэг Хэн нэгэн 5, нюдэдэ 7, 10 үгэ халуужа шалаба. Абаһар лэ Самвел 20 үгэ ядамалгүй халуужаабха, үбгөрдөө дабтахада, бүхы 50 үгынь халууһан байха юм.

Самвел Гарибнэ айтхатар ехэ музэ ойлгоно халуужа абха арга шалбарарын эдэлдэг һонирхоо.

Самвел Гарибнэ Грузида, Ахалкалаки гэжэ нотагта гүрэлэн наһатай, Армянин үндэһэй өмнөтэй юм хургуулида хурахадаа Самвел бүхы предметүүдээр ядалсадаггүй, илангала гуманитарна предметүүдээр бүришье һайнаар һурадаг байгаа. Ростовы гүрэнэй университетэй юридиксын факультет дүүргэхэ байна Табан жэлэй турша соо тэрэ иматгал эрхчин сэгнэлтээр хураа гэрһин аргагүй. Занетэй дээрнэ гурбунуудынь би.

Самвел Гарибнэ һонирхоодог прет мэдүүдээрэ ядалсадаггүйб,—гэжэ Самвел хэлэһэ.

Ухаан болодоо, халхыса хашан гэжэ һорз гэһэб! —Жэл хададай урда тээ Самвел нодон үбдэжэ, Москва мэлээжэ профессор, Медицинын эрлээтэй агадены гэрлүүн-корреспондент Н. С. Федоров нодондөө оперци хүүлүүлэ һэн. Нюдээ шалбаагүйн тула хахад жэг соо уншахынь, бшэ-шымэ ёһотгүй гэжэ врачнууд оперциин һүүлээр дурдаха һэн. Хахад жэл хадаа тиммэ ехэ болээр бшэ, нюдээ һайнаар аргалууһын тула энэ болзорынь хоёр дахин һунхынь Самвел шимэһэб. Бүхэни жэл соо тэрэ ном, рунка гэрлэшье Бариса гүмтэ боллобо. Хорһоно таб хуртээр үгсүнүүддэй халуужа абгадг хүн тухай хүндэлһэн нэһэн хоорөө һэн. Тэндэ байшад өөр өрынгоо арга шалбары туршажа үзэхынь шимэдэг Хэн нэгэн 5, нюдэдэ 7, 10 үгэ халуужа шалаба. Абаһар лэ Самвел 20 үгэ ядамалгүй халуужаабха, үбгөрдөө дабтахада, бүхы 50 үгынь халууһан байха юм.

Самвел Гарибнэ айтхатар ехэ музэ ойлгоно халуужа абха арга шалбарарын эдэлдэг һонирхоо.

Самвел Гарибнэ Грузида, Ахалкалаки гэжэ нотагта гүрэлэн наһатай, Армянин үндэһэй өмнөтэй юм хургуулида хурахадаа Самвел бүхы предметүүдээр ядалсадаггүй, илангала гуманитарна предметүүдээр бүришье һайнаар һурадаг байгаа. Ростовы гүрэнэй университетэй юридиксын факультет дүүргэхэ байна Табан жэлэй турша соо тэрэ иматгал эрхчин сэгнэлтээр хураа гэрһин аргагүй. Занетэй дээрнэ гурбунуудынь би.

Самвел Гарибнэ һонирхоодог прет мэдүүдээрэ ядалсадаггүйб,—гэжэ Самвел хэлэһэ.

Ухаан болодоо, халхыса хашан гэжэ һорз гэһэб! —Жэл хададай урда тээ Самвел нодон үбдэжэ, Москва мэлээжэ профессор, Медицинын эрлээтэй агадены гэрлүүн-корреспондент Н. С. Федоров нодондөө оперци хүүлүүлэ һэн. Нюдээ шалбаагүйн тула хахад жэг соо уншахынь, бшэ-шымэ ёһотгүй гэжэ врачнууд оперциин һүүлээр дурдаха һэн. Хахад жэл хадаа тиммэ ехэ болээр бшэ, нюдээ һайнаар аргалууһын тула энэ болзорынь хоёр дахин һунхынь Самвел шимэһэб. Бүхэни жэл соо тэрэ ном, рунка гэрлэшье Бариса гүмтэ боллобо. Хорһоно таб хуртээр үгсүнүүддэй халуужа абгадг хүн тухай хүндэлһэн нэһэн хоорөө һэн. Тэндэ байшад өөр өрынгоо арга шалбары туршажа үзэхынь шимэдэг Хэн нэгэн 5, нюдэдэ 7, 10 үгэ халуужа шалаба. Абаһар лэ Самвел 20 үгэ ядамалгүй халуужаабха, үбгөрдөө дабтахада, бүхы 50 үгынь халууһан байха юм.

Самвел Гарибнэ айтхатар ехэ музэ ойлгоно халуужа абха арга шалбарарын эдэлдэг һонирхоо.

Самвел Гарибнэ Грузида, Ахалкалаки гэжэ нотагта гүрэлэн наһатай, Армянин үндэһэй өмнөтэй юм хургуулида хурахадаа Самвел бүхы предметүүдээр ядалсадаггүй, илангала гуманитарна предметүүдээр бүришье һайнаар һурадаг байгаа. Ростовы гүрэнэй университетэй юридиксын факультет дүүргэхэ байна Табан жэлэй турша соо тэрэ иматгал эрхчин сэгнэлтээр хураа гэрһин аргагүй. Занетэй дээрнэ гурбунуудынь би.

Самвел Гарибнэ һонирхоодог прет мэдүүдээрэ ядалсадаггүйб,—гэжэ Самвел хэлэһэ.

Ухаан болодоо, халхыса хашан гэжэ һорз гэһэб! —Жэл хададай урда тээ Самвел нодон үбдэжэ, Москва мэлээжэ профессор, Медицинын эрлээтэй агадены гэрлүүн-корреспондент Н. С. Федоров нодондөө оперци хүүлүүлэ һэн. Нюдээ шалбаагүйн тула хахад жэг соо уншахынь, бшэ-шымэ ёһотгүй гэжэ врачнууд оперциин һүүлээр дурдаха һэн. Хахад жэл хадаа тиммэ ехэ болээр бшэ, нюдээ һайнаар аргалууһын тула энэ болзорынь хоёр дахин һунхынь Самвел шимэһэб. Бүхэни жэл соо тэрэ ном, рунка гэрлэшье Бариса гүмтэ боллобо. Хорһоно таб хуртээр үгсүнүүддэй халуужа абгадг хүн тухай хүндэлһэн нэһэн хоорөө һэн. Тэндэ байшад өөр өрынгоо арга шалбары туршажа үзэхынь шимэдэг Хэн нэгэн 5, нюдэдэ 7, 10 үгэ халуужа шалаба. Абаһар лэ Самвел 20 үгэ ядамалгүй халуужаабха, үбгөрдөө дабтахада, бүхы 50 үгынь халууһан байха юм.

Самвел Гарибнэ айтхатар ехэ музэ ойлгоно халуужа абха арга шалбарарын эдэлдэг һонирхоо.

Самвел Гарибнэ Грузида, Ахалкалаки гэжэ нотагта гүрэлэн наһатай, Армянин үндэһэй өмнөтэй юм хургуулида хурахадаа Самвел бүхы предметүүдээр ядалсадаггүй, илангала гуманитарна предметүүдээр бүришье һайнаар һурадаг байгаа. Ростовы гүрэнэй университетэй юридиксын факультет дүүргэхэ байна Табан жэлэй турша соо тэрэ иматгал эрхчин сэгнэлтээр хураа гэрһин аргагүй. Занетэй дээрнэ гурбунуудынь би.

Самвел Гарибнэ һонирхоодог прет мэдүүдээрэ ядалсадаггүйб,—гэжэ Самвел хэлэһэ.

Ухаан болодоо, халхыса хашан гэжэ һорз гэһэб! —Жэл хададай урда тээ Самвел нодон үбдэжэ, Москва мэлээжэ профессор, Медицинын эрлээтэй агадены гэрлүүн-корреспондент Н. С. Федоров нодондөө оперци хүүлүүлэ һэн. Нюдээ шалбаагүйн тула хахад жэг соо уншахынь, бшэ-шымэ ёһотгүй гэжэ врачнууд оперциин һүүлээр дурдаха һэн. Хахад жэл хадаа тиммэ ехэ болээр бшэ, нюдээ һайнаар аргалууһын тула энэ болзорынь хоёр дахин һунхынь Самвел шимэһэб. Бүхэни жэл соо тэрэ ном, рунка гэрлэшье Бариса гүмтэ боллобо. Хорһоно таб хуртээр үгсүнүүддэй халуужа абгадг хүн тухай хүндэлһэн нэһэн хоорөө һэн. Тэндэ байшад өөр өрынгоо арга шалбары туршажа үзэхынь шимэдэг Хэн нэгэн 5, нюдэдэ 7, 10 үгэ халуужа шалаба. Абаһар лэ Самвел 20 үгэ ядамалгүй халуужаабха, үбгөрдөө дабтахада, бүхы 50 үгынь халууһан байха юм.

СИЦИЛАНСКА ХАМГААЛГА

Шатараар дэлхэйн ТҮРҮҮ хуури эзэлхын туло мурьсыгэй хоёрдохи партида бүмбэрсэй гурба дахин чемпио А. Карпов сагаанаар наадаба.

Мурьсоной эхиндэ хүлээгдэгүй ушар болоогүй. Тэдэр сицилианска хамгаалга ээрлэгдэб. 15 дахи ябадагадаа Г. Карпов хоёр тэмээгээрэ түргынь агадгадана, наадан эршы улам эрхитэй богтоно байгаа. Партинь 41-дэхи ябадалда хоһиолуулагдаа. Карпов назаһан Г. Карпов зарим түлдэ булоо багдалтай. Тэрэ ээлжээтэ ябадалан бүшэбэ.

НАМАРАЙ АЛТАРМА ХАБА

лаһан байгаа ёһотойт. Намарнай хэды дулаһанаар үзэгдэбэ, үбэл үгөө мунөө болонгожо байна. Тимэһээ гүрэл урхайнуудһаа холын дулаан орон хүртээр хэдэн зуун километр зай гатаалжа гэһэн үгэһэн хэрэг бонш. Жэзүүртэ аяншалгаһаад соһоһо түрэл нотагтаа наһанһаа тон һүүдэ хахсадаг.

Шүбүүдэй дулаан орон рун бусахынь харахата һонни байдаг. Жэзүүлэхэдэ, нусаһад һуулажэ зурһанай боллодо, бинишү түрэнөөр ниндээдэ. Халхалжынууд бэз бэзэ аажажа, нэгэ эрээр болонхой үрда зүг зоридог. Харин томоотой бүүдүн галууһинд эбэ наһанаар элз татадаг. Гэдээр ниндээ зурһаа гансаһаабажа, бутанайнгаа бини үгынь мэдээжэ абадаг. Элз татагынь удамарнажа яһан галуу бэз бэзэ амаруулан һэлээжэ юм. Октябрь һарын түрүүшын халхата галууһай түрүүшын харахата, үнхөөрөөнь гоё байдаг.

Сентябрь һарын гараһан хойно гол түлэб алтан, ясаан шара үнэгүүд байгааһин ёһотой үнээ мэтээр харададаг. Жэзэй энэ хаһа юундэ алтан намар гэжэ гэлсүүддэг гайн ороод, үдэш тээ тэнгэрийн дүшай, сахилгаатай дулаан бороо орожо, хада дээгүүр һолонгоор наадажа байхынь зарим наһажаал хуһууд наһадаг. Гэхэтэй хамта, сентябрьда наһан тэнгэрийн дүш дулаан үта намарынь эгнээжэ гэжэ арад зон хэлээдэ баһа.

Энэ үе сэгтэ манай эжүүртэ хурһан балмта нүхэндэй нэлээдүдээ сугларжа, өһнэ өһнээ, шүбүүдэй хэлэн дээрэ нууһыб хэлсэхынь абадаг боложо, ялаар-салгаар олоо мушод, һара дүтхэнэ шимээр үзэгдээдэ.

Сентябрь һарын хушһан нэрлүүдтэ «еруны» —намарай шара үнэгтэй, «еруны» —хура бороотой, «еруны» — хандагайн оройн үетэй, «хмурын» —бороогот үдхэн хара үгдүүдтэй холбоотой юм. Сентябрь һара хэды шимэ ебүрхээг нэрлүүдтэйшье һаа, на-

ЭТЮД

Байдал үнэгһи хизааргүй үргэн тала дайды хюрууаар хушажа, ой модонудой наһанһаа шардуулан ясааруулажа, намарай түрүүшын һара—сентябрь эрхээдэ орожо байһана мэдүүдэ. Нарата үдэрнүүддэй харахо, һарюохон алиһаһаа туй һунүүдтэ утахан бологтой захалба. Жэзэй эзэлэ үгдэ асаар сэбэр, тунгалаг боложо, ялаар-салгаар олоо мушод, һара дүтхэнэ шимээр үзэгдээдэ.

Сентябрь һарын хушһан нэрлүүдтэ «еруны» —намарай шара үнэгтэй, «еруны» —хура бороотой, «еруны» — хандагайн оройн үетэй, «хмурын» —бороогот үдхэн хара үгдүүдтэй холбоотой юм. Сентябрь һара хэды шимэ ебүрхээг нэрлүүдтэйшье һаа, на-

лаг боложо, ялаар-салгаар олоо мушод, һара дүтхэнэ шимээр үзэгдээдэ.

Сентябрь һарын хушһан нэрлүүдтэ «еруны» —намарай шара үнэгтэй, «еруны» —хура бороотой, «еруны» — хандагайн оройн үетэй, «хмурын» —бороогот үдхэн хара үгдүүдтэй холбоотой юм. Сентябрь һара хэды шимэ ебүрхээг нэрлүүдтэйшье һаа, на-

лаһан байгаа ёһотойт. Намарнай хэды дулаһанаар үзэгдэбэ, үбэл үгөө мунөө болонгожо байна. Тимэһээ гүрэл урхайнуудһаа холын дулаан орон хүртээр хэдэн зуун километр зай гатаалжа гэһэн үгэһэн хэрэг бонш. Жэзүүртэ аяншалгаһаад соһоһо түрэл нотагтаа наһанһаа тон һүүдэ хахсадаг.

Шүбүүдэй дулаан орон рун бусахынь харахата һонни байдаг. Жэзүүлэхэдэ, нусаһад һуулажэ зурһанай боллодо, бинишү түрэнөөр ниндээдэ. Халхалжынууд бэз бэзэ аажажа, нэгэ эрээр болонхой үрда зүг зоридог. Харин томоотой бүүдүн галууһинд эбэ наһанаар элз татадаг. Гэдээр ниндээ зурһаа гансаһаабажа, бутанайнгаа бини үгынь мэдээжэ абадаг. Элз татагынь удамарнажа яһан галуу бэз бэзэ амаруулан һэлээжэ юм. Октябрь һарын түрүүшын халхата галууһай түрүүшын харахата, үнхөөрөөнь гоё байдаг.

Сентябрь һарын гараһан хойно гол түлэб алтан, ясаан шара үнэгүүд байгааһин ёһотой үнээ мэтээр харададаг. Жэзэй энэ хаһа юундэ алтан намар гэжэ гэлсүүддэг гайн ороод, үдэш тээ тэнгэрийн дүшай, сахилгаатай дулаан бороо орожо, хада дээгүүр һолонгоор наадажа байхынь зарим наһажаал хуһууд наһадаг. Гэхэтэй хамта, сентябрьда наһан тэнгэрийн дүш дулаан үта намарынь эгнээжэ гэжэ арад зон хэлээдэ баһа.

Энэ үе сэгтэ манай эжүүртэ хурһан балмта нүхэндэй нэлээдүдээ сугларжа, өһнэ өһнээ, шүбүүдэй хэлэн дээрэ нууһыб хэлсэхынь абадаг боложо, ялаар-салгаар олоо мушод, һара дүтхэнэ шимээр үзэгдээдэ.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД:
ИНДЕКС 670000

УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛН, 23, редактор—2-50-96, отв. секретарь—2-50-52 секретариат—2-66-76, отд. парт. урл. —2-61-35 сельского хозяйства—2-64-36, 2-63-86, 2-57-63, информация—2-60-91, переводов—2-54-93, УРАГ ДЭЭРЭ: баян намарай хэшгэ. Ф. СОРОКИН, Авторай фото.

«ПРАВДА БУРЯТИИ» Нэгэдэх хуудаһандаа «А. Хидлагэй байдал тунөө» түрүү бөгшдөг. «М. С. Горбачев» Уренгойдо, Сурдута эрээд байһан тухай—ТАСС-ай материал. «15 үдэрэй туршада 5 мянган гектар» —Ан. Климовэй статья. «Недондой